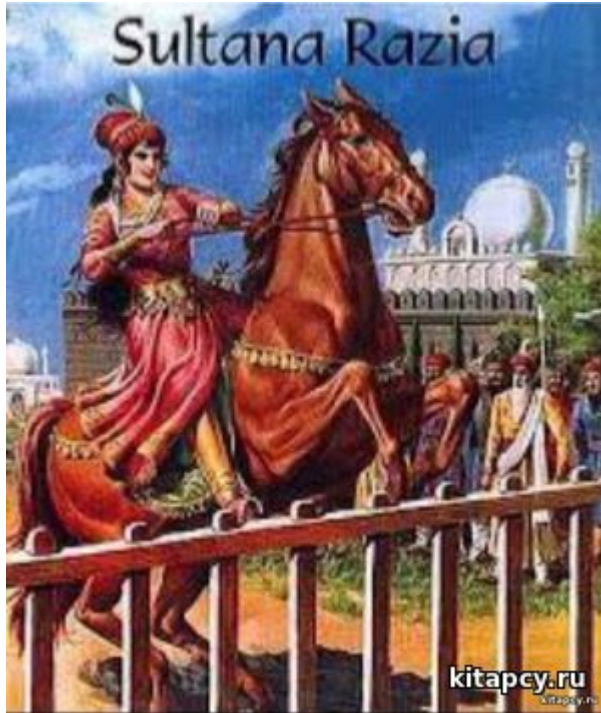

Raziýe Soltan

Category: Goşgular, Kitapcy, Türkmen dili, Zenan şahsyýetler

написано kitapcy | 22 январа, 2025

Raziýe Soltan RAZIÝE SOLTAN

Raziýe soltan ýa-da Raziýe Begüm, Deli türkmen soltanlygynyň zenan hökümdary.

Raziýe soltanyň doglan ýyly belli däl, ýöne 1240-njy ýylyň 14-nji oktýabrynda Delide aradan çykypdyr. 1236-1240-njy ýyllarda hökmürowanlyk edipdir.

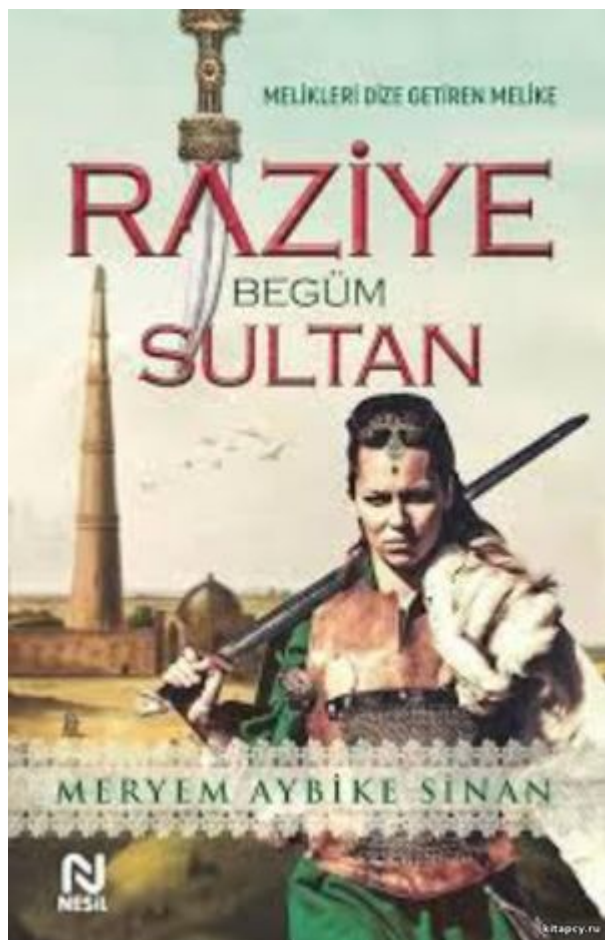
Şemseddin Iltutmuşyň we Türkan hatynyň gyzy, Deli türkmen soltanlygynyň ýeke-täk zenan soltany Raziýe soltan "Şirin-i Dehlewi" we "Şirin-i Güri" tahalluslary bilen goşgular hem ýazypdyr.

Raziýe soltan 1232-nji ýylda kakasy tarapyndan tagt mirasdüşeri diýip yglan edildi.

Iltutmuşyň 1236-njy ýylda aradan çykanda, onuň wesýetine eýerilmän Raziýe däl-de, ogly Rukneddin Firuz şa tagta çykarylady. Firuzyň ýurdy dolandýrmakdaky gowşaklygy görülip, alty aý yigrimi sekiz soňra döwlet emeldarlarynyň goldawy bilen tagta Raziýe soltan çykarylýar, Rukneddin Firuz bolsa öldürilýär.

Raziye soltan Jelaletüddin we Radyýýetüddin lakamlary bilen zikge basdyrýar. Hökümdarlyk eden ýyllarynyň başynda Nurtürk atly bir türkmeniň baştutanlygynda Hindistanyň dürli künjeklerinden toplanan karmatlaryň we mülahideleriň gozgalaňyny gozgalaňyny basyp ýatyrýar. Yzysüre onuň soltanlygyny ykrar etmän Deliniň derwezelerine çenli gelen melikleriň (nohurlylarda melikler tiresi bar -t.b.) gozgalaňyny basyp ýatyrýar. Tertip-düzgüni üpjün edenden soň induslaryň gaban Rantanbur galasyna kömekçi güýç ugradyp, galada gabaw astynda galan musulman emirleri halas etmegi başaryar.

Raziye soltan türkmen emirleriniň täsirliiligini syndyrmak maksady bilen asly hebeşi (garaýagyz) Jemaleddin Ýakuda "Emir ahor" derejesini berýär. Emele gelen ýagdaýy halamadyk melikler aýal eşiklerinden we çabytdan (ýapynja) çykyp, don we başyna külah geýip, arkaýyn halkyň içine aýlanýandygy üçin ony ýazgarmaga, ýepbeklämege başlapdyrlar.

Raziye soltan 1238-nji ýylda gozgalaň eden Gaweliýaryň üstüne

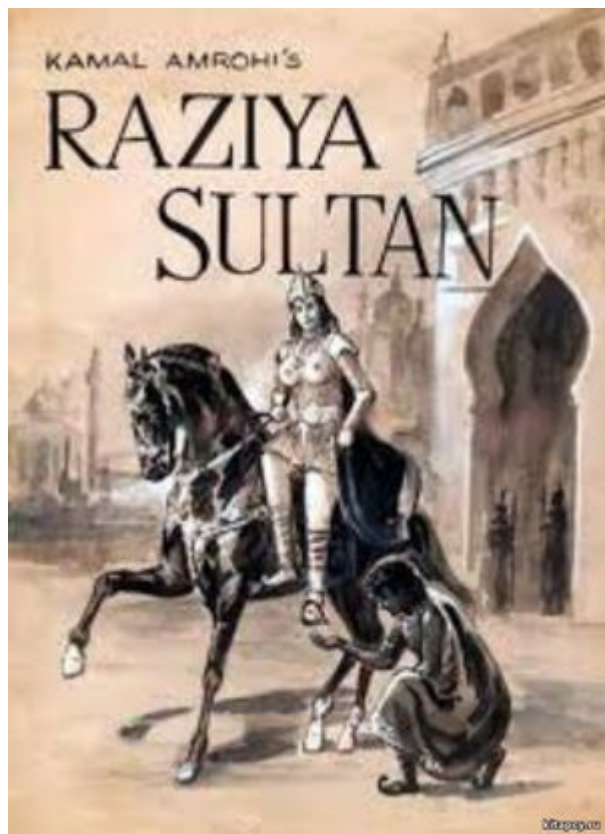
goşun ugradýar.

1239-njy ýylda goşunyň başynda durup, Lahoryň häkiminiň gozgalaňyny basyp ýatyrýar. Delä dolananda Taberhindiň häkimi Altuniýäniň turzan gozgalaňy sebäpli ikilenç ýörişe çykмага mejbur bolan Raziýe soltan garşydaşyna ýesir düşüp, Taberhind galasynda göztussaglygynda saklandy. Delide Iltutmuşyň ogullaryndan Bähram şa çykarylýar.

Raziýe soltany ýesirlige alan Altuniýe bir aý geçmänkä onuň bilen nikalaşýar we Raziýäniň tagta çykmagy üçin bilelikde hereket edýär. Raziýäniň we Bähram şanyň arasyndaky çaknyşyk Bähram şanyň ýeňişi bilen tamamlanýar. Ibn Batuttanyň aýtmagyna görä, Raziýe soltan söweşde ýeňlişe ugransoň ele düşmejek bolup gaçýar we bir hindi tarapyndan öldürilýär. Başga bir rowaýata görä, söweşde ele salnyp dogany Bähram şanyň ýanyna äkidilip, soň şol ýerde öldürilýär.

Ederden türkmen zenany we soltany Raziýe Begümiň obrazy kino sungatynda öz mynasyp ornuny tapdy. 1961-nji ýylda hindi režissýory Dewendra Goel "Raziýe soltan" atly kinofilmi surata düşürýär. 1983-nji ýylda urdu dilinde režissýor Kamal Amrohi "Soltanyň gyzy" («Дочь султана») kinofilmini döretdi. Şol kinofilmde Raziýe soltanyň rolunda meşhur hindi aktrisasý Hema Malini oýnady. Beýleki meşhur aktýor Dharmendra bolsa Jemaleddin Ýakudyň obrazyny janlandyrdy.

Iň soňky gezek bolsa 2015-nji ýylda režissýorlar Suddart Kumar Tiwari, Gaýatri Gill Tewateri, Rahul Kumar Tiwari "Raziýe soltan" atly çeper kinofilmi döretdiler. Biz hem ýokarda agzalan kinofilmleriň türkmen dilinde türkmen teleýaýlymlarynda berilmegini we gelejekde Hindistanda we dünýäniň dürli künjeklerinde hökümdarlyk süren merdana türkmen zenanlary barada türkmen ýazyjylarynyň döreden çeper eserleriniň, çeper kinofilmleriniň dünýä inmegini umyt edýäris.

• **Giňişleýin öwrenmek üçin çeşmeler:**

1). Bahriye Üçok "Deli musulman-türk[men] soltanlygynyň gurulyşy we Raziye soltanyň soltanlygy" ("Delhi Müslüman-Türk Sultanlığının Kuruluşu ve Sultan Raziye'nin Saltanatı") Ankara uniwersitetiniň ylahyýet fakultetiniň ýörite žurnalynyň 1-nji sany, jilt: 8, Taryh 1960.

2). Бахрие Учок. Разийя-хатун – султан Делийского мусульманского тюркского государства // Женщины правительницы в мусульманских государствах / Перевод с турецкого З.М.Бунятова, Ответственный редактор М. С. Мейер. – М: «Наука», 1982.

3). Tufan Gündüz, "Orta we Täze asyr türk döwletleriniň taryhy" Anadoly uniwersitetiniň ýörite neşiri No: 2732, Açyk öwrediş fakultetiniň ýörite neşiri No:1693.

4) Н.К.Синха, А.Ч.Банерджи. История Индии. / Перевод с английского Л.В.Степанова, И.П.Ястребовой и Л.А.Княжинской. Редакция и предисловие К.А.Антоновой. – М.: Издательство Иностранной литературы, 1954.

5). Сериал "Султан Разия": фото, видео, описание серий – Вокруг ТВ.. www.vokrug.tv.

Alynan çeşme: Wikipediya. Zenan şahsyýetler